BXL

LA VILLE
DE STAD

STRATEGIE
STADSLANDBOUW

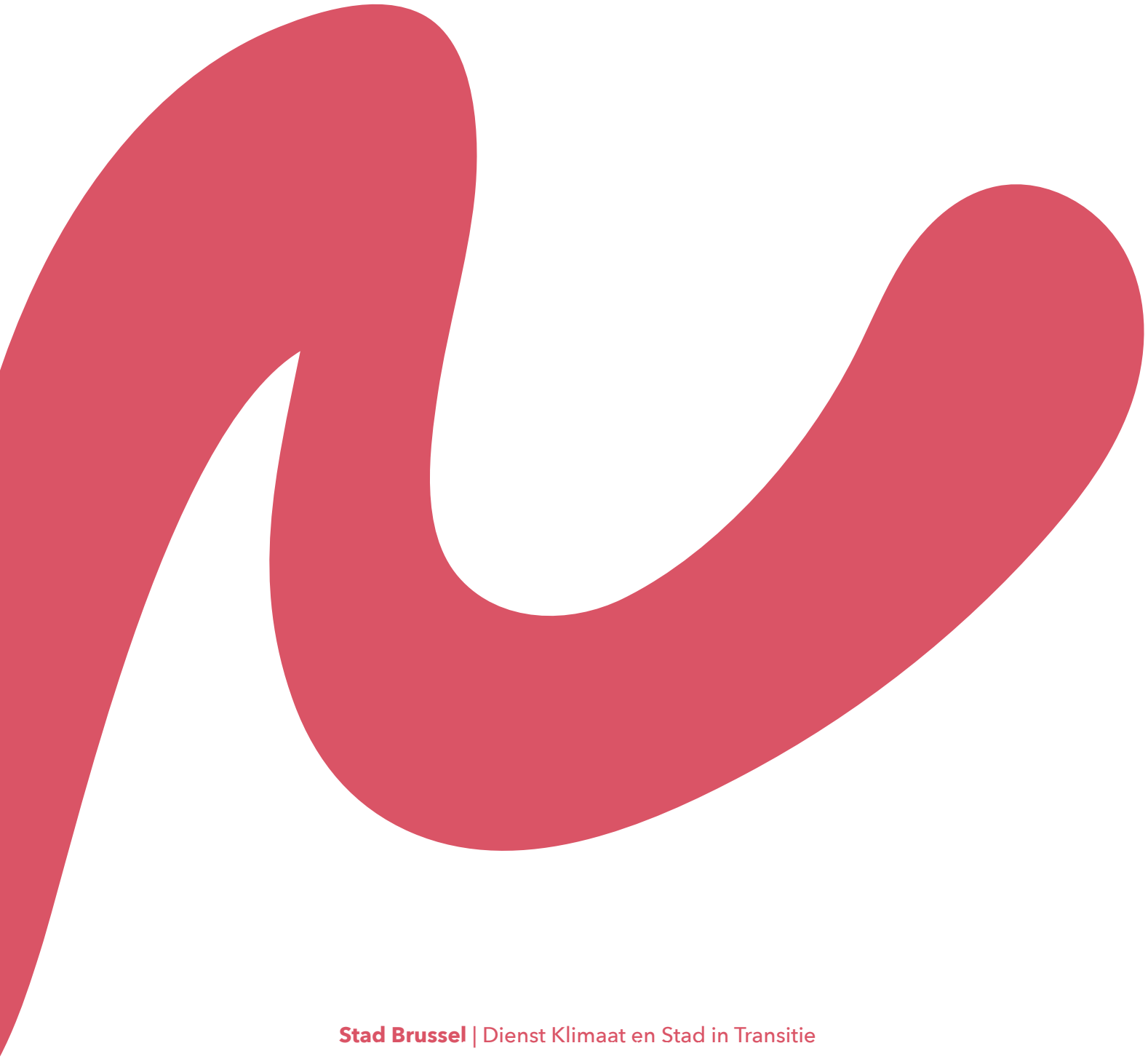
Stad Brussel | Dienst Klimaat en Stad in Transitie

BXL

LA VILLE
DE STAD

STRATEGIE
STADSLANDBOUW

Stad Brussel | Dienst Klimaat en Stad in Transitie

BXL

LA VILLE
DE STAD

De Stad Brussel bevindt zich midden in een ambitieuze transitie naar een koolstofneutrale toekomst. Onze publieke en groene ruimte, woningen, economie en samenleving ondergaan ingrijpende veranderingen, en dat is noodzakelijk om de doelstellingen van het Klimaatplan van de Stad te realiseren. Ook onze strategie voor stadslandbouw is een essentieel element om te bouwen aan een duurzame stad die zowel positieve effecten heeft op het milieu als op de economische activiteit.

Voedsel verbouwen in Brussel gebeurt vandaag op talloze manieren: in stadsboerderijen, buurtmoestuinen, schooltuinen, volkstuinen, in kelders, op daken en zelfs verticaal. Deze initiatieven leveren niet alleen gezonde voeding op. Ze brengen ook inwoners bij elkaar en in beweging. Stadslandbouw maakt het mogelijk om te experimenteren met nieuwe vormen van landbouw, maar het gebruik van beschikbare landbouwgrond is ook een essentieel instrument voor duurzame ruimtelijke ordening.

Stadslandbouw is meer dan lokale voedselproductie: het zorgt ook voor plekken van ontmoeting en sociale cohesie. Mede daardoor groeit ons ecologisch bewustzijn. Steeds meer stedelingen vragen zich af waar hun voedsel vandaan komt en willen zelf bijdragen aan een duurzamer voedselsysteem, voor het milieu en hun gezondheid. De Stad Brussel wil hierin een voortrekkersrol spelen.

Met dit strategisch plan voor stadslandbouw spelen we in op de toenemende interesse voor allerlei vormen van stadslandbouw en gezondere voeding in een korte keten. We willen de lokale voedselproductie stimuleren door stedelijke en randstedelijke agro-ecologische landbouw te ondersteunen. Dat kunnen we natuurlijk niet alleen: daarvoor hebben we alle actoren nodig, van burgers tot ondernemers, van scholen tot verenigingen.

Samen ontwerpen we een ambitieus stedelijk landbouwbeleid, waarin lokale en duurzame voedselproductie een cruciale bouwsteen vormt van een gezond voedselsysteem voor de stad. Zo maken we Brussel groener, veerkrachtiger en gezonder. Met behulp van deze strategie zet Brussel zich in om zich actief aan te passen aan de gevolgen van de klimaatverandering op zijn grondgebied.

Toch staan we voor een aantal uitdagingen, zoals het tekort aan beschikbare grond en de wachtlijsten voor moestuinen. Dit plan biedt oplossingen door ruimte te creëren, samenwerking te versterken en kansen te geven aan innovatieve modellen van burgers, ondernemers en verenigingen.

We formuleren ambitieuze doelen en bouwen op vijf pijlers: ondersteuning van ondernemers en professionele landbouw, ontwikkeling van nieuwe moestuinen, stadslandbouw in de publieke ruimte, sensibilisering, en efficiënte coördinatie en opvolging. Zo realiseren we samen een korte, duurzame voedselketen die niet alleen voedt, maar ook verbindt.

Frederik Ceulemans
Schepen van Klimaat

INHOUD

ONTWIKKELEN EN STIMULEREN VAN EEN DUURZAME PRODUCTIE VAN STADSLANDBOUW OP HET GRONDGEBIED VAN DE STAD BRUSSEL 9
Stadslandbouw in Brussel: een strategische keuze voor de toekomst 11

HET KLIMAATPLAN VAN DE STAD BRUSSEL, STRATEGISCH EN BELEIDSMATIG FUNDAMENT VOOR DE ACTIES TER ONTWIKKELING VAN STADSLANDBOUW 13

LUIK 1: ONDERSTEUNING VAN ONDERNEMERS EN PROFESSIONELE LANDBOUW 16
SPECIFIEKE UITDAGING 1.1: Het objectiveren van het grondpotentieel voor professionele landbouw op het grondgebied van de Stad Brussel 20
SPECIFIEKE UITDAGING 1.2: Gemeentelijke terreinen in cultuur brengen voor De Brusselse Keukens 21
SPECIFIEKE UITDAGING 1.3: Deelnemen aan het behoud en de ontwikkeling van duurzaam geëxploiteerde landbouwgronden op het grondgebied van de Stad Brussel 22
SPECIFIEKE UITDAGING 1.4: Het verkennen van mogelijkheden voor de ontwikkeling van landbouwprojecten zonder grond, die duurzaam en innovatief voedsel produceren 23

LUIK 2: DE ONTWIKKELING VAN MOESTUINEN 24
SPECIFIEKE UITDAGING 2.1: Het in kaart brengen van alle actieve collectieve moestuinen op het grondgebied 28
SPECIFIEKE UITDAGING 2.2: Registreren en inventariseren van burgerinteresse op het grondgebied 29
SPECIFIEKE UITDAGING 2.3: Locaties ter beschikking stellen voor de oprichting van collectieve moestuinen en een duurzaam kader vastleggen voor deze moestuinen 29
SPECIFIEKE UITDAGING 2.4: De ondersteuning van stadsmoestuinen door de Stad Brussel versterken 30

LUIK 3: STADSLANDBOUW IN DE OPENBARE RUIMTE 32
SPECIFIEKE UITDAGING 3.1: Het bomenbestand van de Stad Brussel inventariseren in een cartografische databank, met name voor het monitoren van fruitbomen in de openbare ruimte op sites die eigendom zijn van of beheerd worden door de Stad 36
SPECIFIEKE UITDAGING 3.2: De aanplant van fruitbomen en -struiken in de openbare ruimte verhogen 37

LUIK 4: SENSIBILISERING ROND DE UITDAGINGEN VAN STADSLANDBOUW 38
SPECIFIEKE UITDAGING 4.1: Stadslandbouw in de private ruimte 40
SPECIFIEKE UITDAGING 4.2: Sensibilisering rond beroepen in de tuinbouw en groenteteelt 40

LUIK 5: GOVERNANCE EN AANSTURING VAN DE STRATEGIE (TRANSVERSAAL) 42
TRANSVERSALE UITDAGING 5.1: Een uniek loket creëren voor de ondersteuning van stadslandbouw door de Stad Brussel 44
TRANSVERSALE UITDAGING 5.2: Een overleg- en cocreatieplatform opzetten met de partners van het grondgebied (in het kader van de stuurgroep van het Klimaatplan van de Stad Brussel) 44
TRANSVERSALE UITDAGING 5.3: Synergieën creëren met andere publieke organisaties zoals het OCMW van de Stad Brussel en de OVM's ter ondersteuning van duurzame professionele landbouw en moestuinen 44

BIJLAGE 1: Verdeling van de uitdagingen over de diensten en bijdrage aan de doelstellingen van het Klimaatplan 46

ONTWIKKELEN EN STIMULEREN VAN EEN DUURZAME PRODUCTIE VAN STADSLANDBOUW OP HET GRONDGEBIED VAN DE STAD BRUSSEL

STADSLANDBOUW IN BRUSSEL: EEN STRATEGISCHE KEUZE VOOR DE TOEKOMST

Deze strategie stelt een algemeen kader voor de uitvoering van het beleid inzake stadslandbouw van de Stad Brussel voor, met het oog op het behalen van de doelstellingen van het Klimaatplan en het meerderheidsakkoord 2024-2030, in overeenstemming met de gewestelijke ambitie zoals vastgelegd in de strategie Good Food 2.0. Het algemene doel van de strategie is het ontwikkelen en stimuleren van een duurzame voedselproductie op het grondgebied van de Stad Brussel, zodat de voedselsystemen beter bestand zijn tegen crisissen, en in het bijzonder ten aanzien van de klimaatverandering.

Dit beleid voor stadslandbouw streeft diverse specifieke doelstellingen na die alle aspecten van duurzame ontwikkeling omvatten en richt zich op een brede waaier aan doelgroepen binnen het grondgebied. Vijf luiken worden in dit actieplan ontwikkeld. De eerste drie focussen op drie types van stadslandbouw met elk hun eigen kenmerken en uitdagingen:

- **Professionele stadslandbouw**
- **Ontwikkeling van moestuinruimtes;**
- **Stadslandbouw in de openbare ruimte;**
- **Sensibilisering rond de uitdagingen van stadslandbouw;**
- **Governance en aansturing van de strategie.**

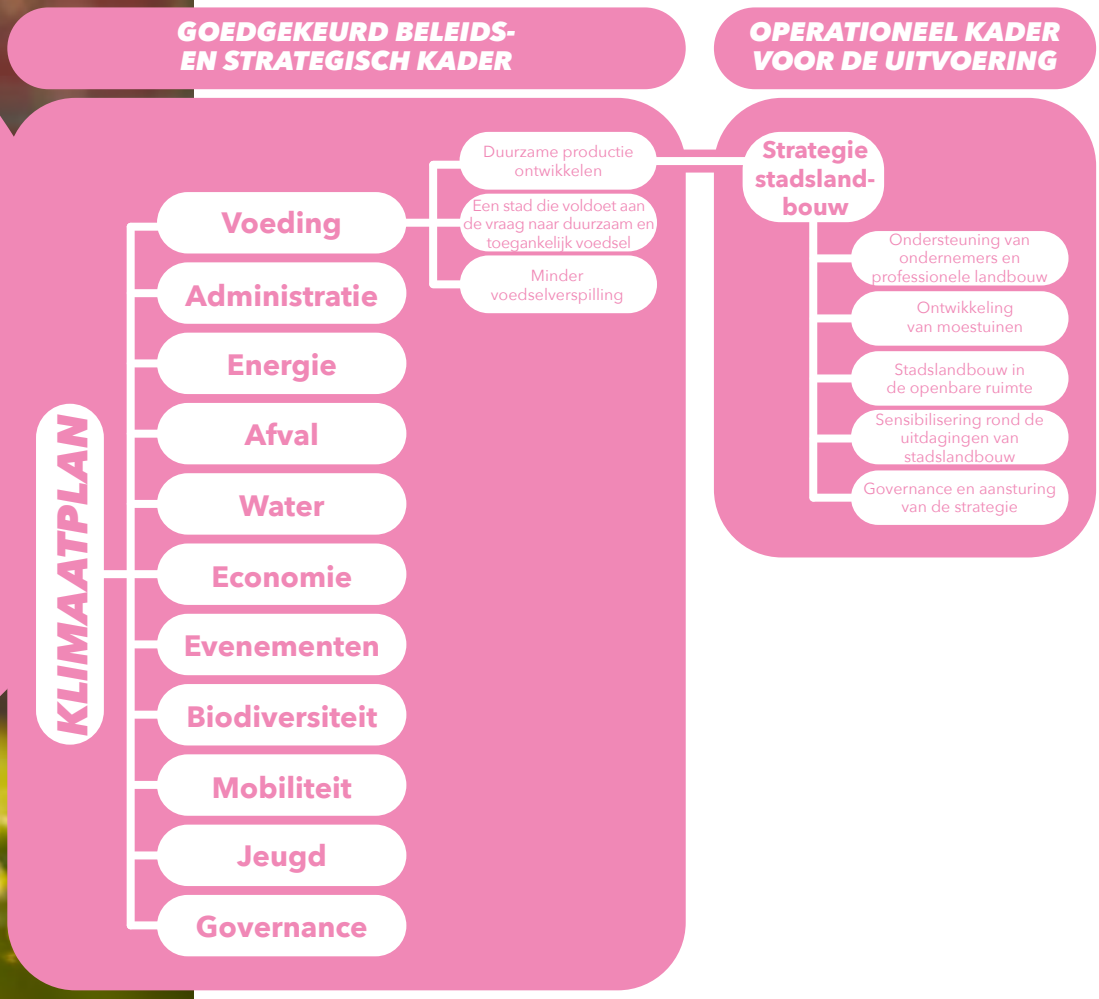
HET KLIMAATPLAN VAN DE STAD BRUSSEL, STRATEGISCH EN BELEIDSMATIG FUNDAMENT VOOR DE ACTIES TER ONTWIKKELING VAN STADSLANDBOUW

Het Klimaatplan werd aangenomen door de gemeenteraad van de Stad Brussel op 12 december 2022. Het is een engagement van de Stad Brussel dat gericht is op koolstofneutraliteit tegen 2050 (en een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met 55% tegen 2030) en dat 150 strategische doelstellingen omvat, verdeeld over thematische hoofdstukken. Voedselsystemen vertegenwoordigen zowel een belangrijke bron van CO_2-uitstoot in stedelijke omgevingen als een reële kans om de overgang naar meer klimaatbestendige gebieden mogelijk te maken en om economische sectoren te ondersteunen die werkgelegenheid genereren. Om deze reden is er binnen het Klimaatplan van de Stad Brussel een specifiek thematisch hoofdstuk gewijd aan voedselsystemen.

De Strategie Stadslandbouw richt zich op de ontwikkeling van een duurzame voedselproductie op het grondgebied van de Stad Brussel. Het gaat niet om een nieuw strategisch kader dat wordt toegevoegd aan de bestaande engagementen van het Klimaatplan: het is een operationele methode waarmee de gemeentelijke administratie en de actoren op het grondgebied de strategische doelstellingen van het goedgekeurde Klimaatplan kunnen bereiken.

Strategie stadslandbouw

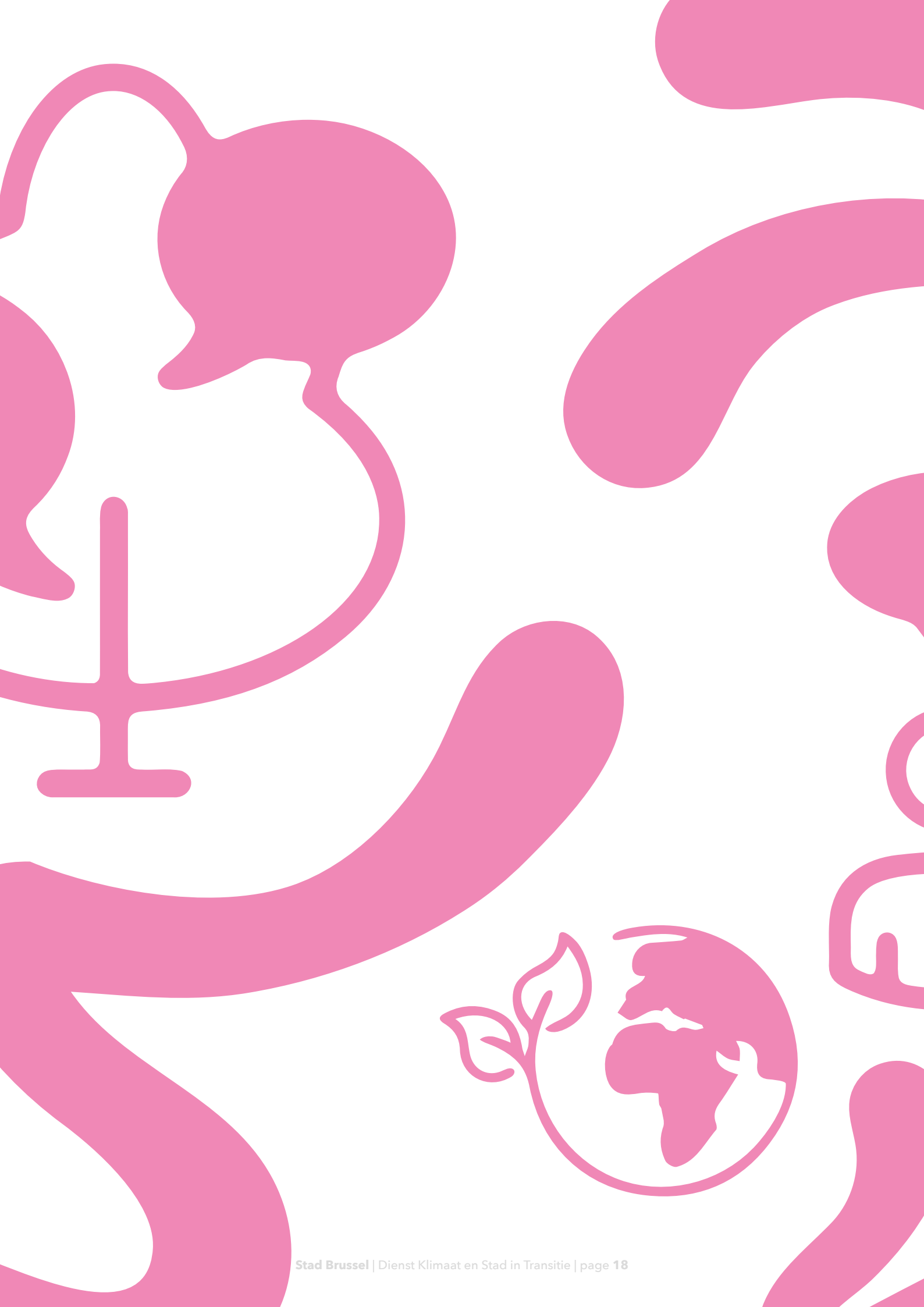
Luik 1 :
Ondersteuning van ondernemers en professionele landbouw

Strategische doelstellingen van het Klimaatplan:

Het aantal professionals actief in de stadslandbouw verhogen (door 10 nieuwe hectaren ter beschikking te stellen voor professionele stadslandbouw).

De Stad Brussel wil ervoor zorgen dat minstens 50% van het aangekochte fruit en de groenten lokaal geproduceerd is. Daarbij wordt ingezet op korte ketens en wordt bijgedragen aan de doelstellingen van de Europese 'Farm to Fork'-strategie, binnen de mogelijkheden die de Europese regels voor overheidsopdrachten toelaten.

Duurzame productie ontwikkelen

*Hoe zal de **Stad Brussel** deze doelstellingen bereiken?*

- Een duidelijke en gedetailleerde inventaris van de percelen die momenteel worden geëxploiteerd voor landbouwactiviteiten op het grondgebied van de Stad Brussel.

- Het ter beschikking stellen van landbouwgronden aan landbouwers. Een terrein van één hectare in Neder-Over-Heembeek, aangekocht door de Stad in 2025, zal voor deze doelstelling worden gebruikt.

Luik 1: Ondersteuning van ondernemers en professionele landbouw

Beschrijving

In een cartografie gepubliceerd door Brussel Economie en Werkgelegenheid en opgesteld door Terre En Vue werden tussen 43,7 hectare (pessimistisch scenario) en 60,7 hectare (optimistisch scenario) geïdentificeerd als potentieel exploiteerbaar voor landbouwactiviteiten op het grondgebied van de Stad Brussel (aangezien dit ook openbare parken omvat, moet dit cijfer voorzichtig worden geïnterpreteerd). Deze terreinen vormen een kans voor de vestiging van duurzame landbouwactiviteiten op het grondgebied.

Om de acties van de Stad Brussel op een duidelijke en samenhangende manier uit te voeren, in lijn met het Klimaatplan, zullen we een tweefasige aanpak hanteren. In een eerste fase zullen we onze inspanningen richten op professionele landbouw in volle grond, waar de kansen sneller kunnen worden benut. In een tweede fase breiden we de focus uit naar professionele stadslandbouw door de ontwikkeling te verkennen van duurzame en innovatieve projecten zonder grond, zoals verticale landbouw, daklandbouw en andere soortgelijke initiatieven.

De Stad Brussel sluit zich aan bij de gewestelijke ambitie om de agro-ecologische productie te intensiveren (onder as 1.1 van de strategie Good Food 2.0) op haar grondgebied. Dit proactieve beleid wordt in verschillende fasen uitgewerkt en neemt diverse vormen aan. De eerste stap naar een samenhangende strategische visie bestaat uit het opstellen van een volledig overzicht van de terreinen op het grondgebied van de Stad Brussel die momenteel voor landbouw worden gebruikt of daarvoor geschikt zijn.

De ontwikkeling van landbouwactiviteiten op het grondgebied is verbonden aan de uitdaging om duurzame voeding zo toegankelijk mogelijk te maken, via een nauwe samenwerking met De Brusselse Keukens. Door het ter beschikking stellen van terreinen van de Stad Brussel zal een lokaal (in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in een geografische perimeter die zich uitstrekt tot de aangrenzende gewesten in het kader van een Brusselse voedselgordel) en duurzaam bevoorradingsmodel voor fruit en groenten worden grecreëerd.

Ten slotte zet de Stad Brussel zich in om duurzame landbouw op haar grondgebied te behouden en de professionele actoren te ondersteunen, door terreinen ter beschikking te stellen en de producenten en hun economische sector te begeleiden. Het behoud van landbouw op het grondgebied vereist voor conventionele exploitatievormen een overgang naar duurzame modellen, zonder gebruik van synthetische pesticiden.

Huidige toestand

In het noorden van Brussel (Neder-Over-Heembeek en Haren) worden landbouwvelden geëxploiteerd, zowel op privéterreinen als op terreinen van de Stad Brussel. Deze landbouwactiviteit omvat modellen van agro-ecologische groenteteelt evenals conventionele teelten. In 2023 telt het grondgebied van de Stad Brussel verschillende actoren die aan groenteteelt in volle grond doen en soms hun productie ook op de markt brengen (Le Courtileke, La Ferme Urbaine, Groot Eiland, La Cressonnière de Laeken, Ferme Nos Pilifs, de Boerderij van het Maximiliaanpark). Deze bovengenoemde actoren, die op de kaart van Leefmilieu Brussel zijn opgenomen, onderscheiden zich van de zogenoemde "conventionele" landbouwers die percelen exploiteren in Neder-Over-Heembeek.

Men schat dat de effectief geëxploiteerde oppervlakte op het grondgebied van de Stad Brussel tussen 13 en 15 hectare bedraagt (inclusief La Ferme Urbaine, die zich op Vlaams grondgebied bevindt).

Buiten het grondgebied van de Stad Brussel wordt nagedacht over een gedeeltelijke omvorming van de serres van de Stad Brussel, gelegen in Sterrebeek en beheerd door de Dienst Groene Ruimten, van een tuinbouwkwekerij naar een boomgaarden.

Specifieke uitdaging 1.1: Het objectiveren van het grondpotentieel voor professionele landbouw op het grondgebied van de Stad Brussel

Uitvoering: Een duidelijke en gedetailleerde inventaris van de terreinen die momenteel worden geëxploiteerd voor landbouwactiviteiten op het grondgebied van de Stad Brussel is een onmisbare voorwaarde voor elk strategisch plan. Deze inventaris zal de volgende elementen bevatten:

- Oppervlakte en ligging van de terreinen;
- Kadastrale gegevens van de betrokken terreinen;
- Bestemming van de terreinen volgens het GBP;
- Eigenaar van het terrein (+ dienst die eigenaar is en beheerdienst indien eigendom van de Stad Brussel);
- Exploitant van het terrein (voor terreinen die reeds voor landbouw worden gebruikt);
- Informatie over de teelten en gebruikte landbouwpraktijken;

* https://geodata.environnement.brussels/client/view/649d4ba6-b4bf-4867-b7e1-99325f4208d1

• Informatie over de overeenkomst tussen de exploitant en de eigenaar van het terrein (bruikleen, pachtovereenkomst, mondeling akkoord, enz.);
• Technische informatie over het terrein (toegang tot watervoorziening, bodemkwaliteit, enz.).

Door deze informatie zullen de beschikbare hefbomen en de te ondernemen acties voor de ontwikkeling en uitbreiding van een duurzaam landbouwmodel op de betrokken terreinen duidelijk identificeerbaar zijn. In samenwerking met de Dienst Cartografie & Tekenen zal op basis van de gegevens uit de inventaris een cartografie worden opgesteld.
Deze kaart is bedoeld voor intern gebruik binnen de Stad Brussel. Indien publicatie van deze kaart wordt overwogen, zullen de diensten van de Stad die eigenaar zijn van de terreinen vooraf worden geraadpleegd.

Via een dialoog met het OCMW van de Stad Brussel (zie Specifieke Uitdaging 5.3) zal een gezamenlijke oefening worden uitgevoerd om de terreinen van de Stad Brussel en het OCMW van de Stad Brussel te inventariseren volgens dezelfde methodologie.

Betrokken diensten/actoren:

• Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie
  - Beheer van de inventaris
  - Contact met de cel Good Food van Leefmilieu Brussel, de vzw Terre en Vue en FedeAU

• Dienst Cartografie en Tekenen en Dienst Planning en Ontwikkeling
  - Identificatie van exploiteerbare terreinen en terreinen die momenteel reeds worden geëxploiteerd
  - Opmaak van de kaart van de geïdentificeerde terreinen op basis van de inventaris

• Dienst Topografie en Expertise
  - Opzoeken van informatie betreffende de exploitanten en eigenaars
  - Opzoeken van informatie over de beheerdiensten van terreinen in eigendom van de Stad Brussel

• Departement Vastgoedregie
  - Delen van informatie over terreinen van de Vastgoedregie die worden gebruikt voor professionele stadslandbouw

• OCMW van de Stad Brussel
  - Dialoog met het oog op ervaringsuitwisseling en harmonisatie van de inventarissen van landbouwgronden

Specifieke uitdaging 1.2: Gemeentelijke gronden cultiveren voor de Brusselse Keukens

Uitvoering: Een pilootproject om dit mechanisme te testen wordt uitgevoerd op het tuinbouwterrein van de Stad Brussel in Sterrebeek (Zaventem). Op basis van de ervaring van dit pilootproject zal het model worden uitgebreid om de productie voor De Brusselse Keukens te verhogen. Na evaluatie van dit pilootproject kan uitbreiding naar andere landbouwgronden plaatsvinden, met name via samenwerkingen die worden opgezet met het OCMW van de Stad Brussel (zie Specifieke Uitdaging 5.3).

Op basis van een analyse van de bestaande situatie en de behoeften, kan het samenwerkingsmodel tussen het OCMW en De Brusselse Keukens leiden tot de oprichting van een autonoom gemeentebedrijf, om zo bij te dragen aan de ambitie van het meerderheidsakkoord: «Werk maken van een voedselgordel door de landbouwgronden van de Stad en van het Brusselse OCMW te mobiliseren zodat de Brusselse keukens meer biologische groenten en fruit kunnen gebruiken die in korte ketens geproduceerd worden», geïnspireerd op innovatieve praktijken zoals die van de Stad Luik of de Stad Gent.

Als beheerder en exploitant van de kwekerijsite is de Dienst Groene Ruimten nauw betrokken bij het project om de juiste voorwaarden te garanderen voor een vlotte synergie tussen de medewerkers van de Dienst Groene Ruimten en de groentetelers.

Voor alle projecten waarbij terreinen ter beschikking worden gesteld voor groenteteelt, zal een bodemvervuilingsonderzoek worden uitgevoerd om de concentratie van verontreinigende stoffen op deze terreinen te analyseren, zodat gegarandeerd kan worden dat de consumptie van producten afkomstig van deze teelten geen risico vormt voor de volksgezondheid. Naast de "klassieke" analyseparameters (zware metalen, koolwaterstoffen, pesticidenresiduen…) moeten deze onderzoeken ook de concentraties van PFAS analyseren.

Deze specifieke uitdaging beoogt het doel te bereiken: de Stad Brussel wil ervoor zorgen dat minstens 50% van het aangekochte fruit en de groenten lokaal geproduceerd is. Daarbij wordt ingezet op korte ketens en wordt bijgedragen aan de doelstellingen van de Europese 'Farm to Fork'-strategie, binnen de mogelijkheden die de Europese regels voor overheidsopdrachten toelaten.

Betrokken diensten/actoren:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie
  - Strategische visie op het project
  - Ondersteuning bij het beheer van de terreinen en de relatie met de exploitanten
  - Aanspreekpunt voor De Brusselse Keukens
  - Bepaling van het juridische kader van de relatie tussen de tuinbouwer, de Stad Brussel en De Brusselse Keukens
- Departement Openbaar Patrimonium (OPP)
  - Opname van de voor stadslandbouw bestemde terreinen in de patrimoniuminventaris van OPP
  - Bijdrage aan acties voor de inrichting van de terreinen (met betrekking tot waterbeheer)
- Dienst Groene Ruimten
  - Nauw overleg om een goede samenwerking op de site van Sterrebeek te waarborgen
  - Bijdrage aan acties voor de inrichting van de terreinen op de site van Sterrebeek
  - De Brusselse Keukens
- Transport tot aan de verbruikslocaties
  - Departement Openbaar Onderwijs & Dienst Jonge Kind
  - Bijdrage aan teeltplannen om aan de behoeften van ecocrèches en scholen te voldoen

Specifieke uitdaging 1.3:
Deelnemen aan het behoud en de ontwikkeling van duurzaam geëxploiteerde landbouwgronden op het grondgebied van de Stad Brussel

Uitvoering: Het behoud en de ontwikkeling van landbouwactiviteiten op het grondgebied van de Stad Brussel is een doel op zich, los van de samenwerking met De Brusselse Keukens (zie specifieke uitdaging 1.2). De Stad Brussel zal via haar eigen terreinen, en via een actief grondverwervingsbeleid, landbouwgronden ter beschikking stellen van professionele landbouwers. De Stad Brussel stelt zich hiermee op als een ondersteunende actor binnen een economische sector waarvan de grootste uitdaging vaak het vinden van beschikbare terreinen is, en dit terwijl tegelijkertijd de landschappelijke kenmerken van deze terreinen behouden moeten blijven. De dienst Klimaat en Stad in Transitie zal eventuele huuropbrengsten ontvangen die voortvloeien uit de terbeschikkingstelling van de terreinen.

Het type overeenkomst (pachtcontract, bruikleenovereenkomst, enz.) zal voor elk betrokken terrein afzonderlijk worden besproken. De Dienst Klimaat en Stad in Transitie zal, samen met de betrokken actoren uit de landbouwsector die de vestiging van nieuwe landbouwers ondersteunen, het meest geschikte contractuele model bepalen tussen de Stad Brussel en de landbouwers.

Er zullen ook synergieën worden opgezet met het OCMW van de Stad Brussel om zijn bijdrage aan deze uitdaging te garanderen (zie specifieke uitdaging 5.3).

Voor alle projecten waarbij terreinen ter beschikking worden gesteld voor groenteteelt, zal een bodemvervuilingsonderzoek worden uitgevoerd om de concentratie van verontreinigende stoffen op deze terreinen te analyseren, zodat gegarandeerd kan worden dat de consumptie van producten afkomstig van deze teelten geen risico vormt voor de volksgezondheid. Naast de klassieke analyseparameters (zware metalen, koolwaterstoffen, pesticidenresiduen, enz.), moeten deze onderzoeken ook de concentraties van PFAS analyseren.

Er zal bijzondere aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van de productie van peulvruchten. Deze productieketen, geïdentificeerd als een «beloftevolle Good Food-keten» in de Good Food 2-strategie van Leefmilieu Brussel, biedt verschillende cruciale voordelen voor het verduurzamen van het Brusselse voedselsysteem. Peulvruchten zijn rijk aan voedingsstoffen en eiwitten en vormen zo een essentieel onderdeel in het verminderen van vleesconsumptie bij Brusselaars. Bovendien vereisen deze gewassen weinig water, zijn ze bestand tegen de gevolgen van klimaatverandering en dragen ze bij tot het vasthouden van voedingsstoffen zoals stikstof in de bodem. Rekening houdend met deze voordelen voor zowel de voedselvoorziening als de landbouwpraktijken, kan de Dienst Klimaat en Stad in Transitie bij de toewijzing van percelen criteria hanteren die de teelt van peulvruchten aanmoedigen. Tevens kan financiële ondersteuning worden voorzien (bijvoorbeeld via de projectoproep Klimaat) om landbouwers te begeleiden bij het integreren van peulvruchten in hun teeltplan.

In samenwerking met de actoren uit het ecosysteem van stadslandbouw in Brussel zal de Stad Brussel via haar Departement Openbaar Onderwijs opleidingen aanbieden aan actieve groentetelers (teeltbeheer, ergonomie, administratief en budgettair beheer, enz.).

Deze specifieke uitdaging draagt bij aan het behalen van de doelstelling van het Klimaatplan om tegen 2030 tien nieuwe hectaren te mobiliseren voor professionele landbouw, evenals het doel om geen synthetische pesticiden meer te gebruiken op het grondgebied van de Stad.

Betrokken diensten/actoren:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie
  - Strategische visie
  - Ondersteuning bij het beheer van terreinen en de relatie met exploitanten
  - Keuze van het type overeenkomst tussen de Stad Brussel en de exploitant
- Dienst Planning en Ontwikkeling
  - Synergieën met actie 1.7.1 van het GPDO
- Dienst Topografie & Expertise
  - Beheer van het verwervingsproces
- Departement Openbaar Patrimonium (OPP)
  - Opname van terreinen bestemd voor stadslandbouw in de inventaris van OPP
- Departement Openbaar Onderwijs
  - Opleidingsaanbod voor groentetelers op het grondgebied

Specifieke uitdaging 1.4:
Het verkennen van mogelijkheden voor de ontwikkeling van landbouwprojecten zonder grond, die duurzaam en innovatief voedsel produceren

Uitvoering: De sterk verstedelijkte realiteit van het grondgebied van de Stad beperkt de mogelijkheden voor landbouwprojecten in volle grond. Daarentegen bestaan er wél mogelijkheden voor de ontwikkeling van projecten zonder grond. Wanneer landbouw in volle grond niet mogelijk is (onvoldoende oppervlakte, bodemvervuiling, verhard oppervlak, enz.), zal bijzondere aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van projecten die innovatieve oplossingen testen en ontwikkelen (op agronomisch, technologisch, organisatorisch vlak, enz.). Deze ondersteuning voor innovatieve productietechnologieën kan ook bestaan uit het faciliteren of ter beschikking stellen van niet-grondgebonden oppervlakken, zoals daken, verharde sites of gebouwen.

Afhankelijk van de kenmerken van de sectoren waarin deze innovatieve landbouwactiviteiten getest worden, kunnen verschillende teelttypologieën worden verkend:

- Verticale landbouw;
- Daklandbouw;
- Kelderteelt;
- ...

De steun van de Stad aan dit type projecten kadert binnen haar klimaatbeleid. In dit kader wil de Stad landbouwbedrijven stimuleren om stadsgerichte activiteiten te ontplooien. Er zal bijzondere aandacht worden besteed aan het verbruik van hulpbronnen bij deze producties, evenals aan hun milieueffecten.

Om ervoor te zorgen dat deze projecten duurzaam zijn op lange termijn, zullen de economische modellen van deze initiatieven vooraf worden geëvalueerd om te waarborgen dat de steun van de Stad gericht is op financieel levensvatbare activiteiten.

Betrokken diensten/actoren:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie
  - Strategische visie op de te ontwikkelen projecttypologieën
- Dienst Planning en Ontwikkeling
  - Identificatie van ontwikkelingskansen
  - Synergieën met actie 1.7.1 van het GPDO
- Ondernemen Brussel & hub.brussels
  - Identificatie van de behoeften van projecthouders

Strategie stadslandbouw

Luik 2: De ontwikkeling van moestuinen

Strategisch doel van het Klimaatplan:

De Stad bevordert het gebruik van oppervlakken zoals daken, groene ruimten, bestaande landbouwgrond, tuinen, enz. om agro-ecologie op eigendommen van de Stad en haar grondgebied te stimuleren.

Het grondgebied van de Stad Brussel telt ongeveer 150 actieve moestuinen die worden beheerd door burgers, vzw's of scholen.

Duurzame productie ontwikkelen

*Hoe zal de **Stad Brussel** deze doelstellingen bereiken?*

Een duidelijke en gedetailleerde inventaris van de moestuinen op het grondgebied van de Stad Brussel, met een stand van zaken van de participatie en de behoeften van de tuiniers.

- Een digitaal centraal loket om de interesse van burgers voor het bewerken van een perceel in een moestuin te verzamelen en om de ondersteuning van de Stad voor de ontwikkeling van moestuinen aan te bieden.
- Versterking van de begeleidingsmechanismen van de Stad Brussel.
- Terbeschikkingstelling van sites voor de oprichting van collectieve moestuinen.

Luik 2: De ontwikkeling van moestuinen

Beschrijving

De moestuinen op het grondgebied van de Stad Brussel vervullen tal van functies die veel verder gaan dan enkel voedselproductie:

• Ze creëren sociale verbondenheid in de wijken van de Stad Brussel;

• Ze sensibiliseren inwoners over duurzame voeding;

• Ze geven jongeren inzicht in de band met de aarde en met duurzame voeding;

• Ze creëren en behouden vergroende ruimtes die bijdragen tot de bestrijding van hitte-eilandeffecten en bodemverharding;

• Ze creëren en behouden habitats voor biodiversiteit in de stad.

De Stad Brussel wil deze ruimtes stimuleren via diverse ondersteuningsmiddelen, in samenwerking met belangrijke actoren op het grondgebied, zoals de Boerderij van het Maximiliaanpark.

Bestaande situatie

In haar huidige inventaris telt de Stad Brussel bijna 150 moestuinen op haar grondgebied. Deze tuinen worden gedragen door uiteenlopende actoren (scholen, burgercollectieven, verenigingen), volgens diverse modellen (volle grond, moestuinbakken, groendaken...) en op terreinen met verschillende eigenaars (privéterreinen, terreinen van de Stad Brussel, terreinen van andere publieke eigenaars...).

Om deze diversiteit aan profielen van moestuinen op het grondgebied te ondersteunen, heeft de Stad Brussel in 2021 een opleidingsaanbod gelanceerd dat door de tuiniers kan worden aangevraagd. In 2022 werden zo 50 opleidingen gegeven door de dienstverlener van de Stad Brussel, om burgers op te leiden rond thema's zoals zaaien, snoeien van fruitbomen, compostbeheer...

Een tweede ondersteuningsmechanisme, gericht op technische en logistieke hulp aan de tuiniers, wordt sinds begin 2022 aangeboden door de Stad Brussel aan de tuiniers op haar grondgebied. Dit mechanisme beoogt in te spelen op specifieke vragen van moestuinen. Zo werden in de eerste helft van 2022 bijna 100 interventies uitgevoerd door deze dienstverlener. Deze interventies varieerden van het installeren van een compostbak, het herstellen van een omheining van een moestuin tot het aansluiten van een regenwaterpijp op een opvangton.

Naast deze twee bestaande ondersteuningsmechanismen werden in het kader van de projectoproep Klimaatplan van de Stad Brussel in 2021 en 2022 subsidies toegekend aan een tiental moestuinprojecten.

Specifieke uitdaging 2.1:
Het in kaart brengen van alle actieve collectieve moestuinen op het grondgebied

Uitvoering: Een goed inzicht in het aantal moestuinen op het grondgebied, en vooral over hun actuele toestand, is een noodzakelijke voorwaarde voor het uitwerken van relevante ondersteuningsinstrumenten. Met de ondersteuning van de Dienst Cartografie en Tekenen en via een onderzoek op het terrein zal de bestaande inventaris worden bijgewerkt en uitgebreid, met nadruk op de volgende aspecten:

• Wie is eigenaar van het terrein waarop de moestuin zich bevindt? Indien het om een terrein van de Stad Brussel gaat: welke dienst is eigenaar en welke dienst is beheerder?

• Welke overeenkomst is er tussen de eigenaar van het terrein en de tuiniers die het gebruiken?

• Wat zijn de contactgegevens van elke moestuin?

• Wat is de bezettingsgraad van de moestuin?

• Hoeveel kavels bevat de moestuin? Wat is de oppervlakte van deze kavels, en van de gehele moestuin?

• Hoe wordt de watervoorziening beheerd?

Deze informatie moet een helder, volledig en gedetailleerd beeld geven van de situatie van de moestuinen op het grondgebied. In samenwerking met de Dienst Cartografie en Tekenen zal op basis van de inventarisgegevens een kaart worden opgesteld. Individuele en privémoestuinen worden niet opgenomen in de inventaris.

Hoewel de creatie van deze inventaris en bijhorende kaart beoogt een volledige databank van de collectieve moestuinen op het grondgebied te vormen, moet de publicatie ervan vooraf worden afgestemd met en goedgekeurd door de stadsdiensten die eigenaar of beheerder zijn van de terreinen waar deze moestuinen zich bevinden.

Er zal samengewerkt worden met het Departement Vastgoedregie van de Stad Brussel, dat in sommige van zijn woonprojecten moestuinen integreert, om gegevens te verzamelen voor de inventarisatie.

Er zal ook een link gelegd worden met Leefmilieu Brussel om de databanken van moestuinen op elkaar af te stemmen en samen bij te werken. Deze gegevensuitwisseling zal gebeuren met naleving van de GDPR-regels.

Betrokken diensten:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie
  - Verzameling van gegevens
  - Onderzoek naar de moestuinen
- Dienst Cartografie en Tekenen
  - Identificatie van moestuinen op het grondgebied van de Stad Brussel
  - Opmaak van een kaart op basis van de inventaris
- Departement Vastgoedregie
  - Samenwerking voor het verzamelen van gegevens over moestuinen binnen de woonprojecten van de Vastgoedregie
- Dienst Data Management
  - Ondersteuning bij het samenbrengen van gegevens

Specifieke uitdaging 2.2: Registreren en inventariseren van burgerinteresse op het grondgebied

Uitvoering: Er zullen formulieren beschikbaar worden gesteld die burgers kunnen invullen om hun interesse kenbaar te maken om een moestuin te beheren op het grondgebied van de Stad Brussel. De verzamelde gegevens zullen toelaten om beter de gebieden te identificeren waar er een burgerdynamiek bestaat rond een moestuinproject, zodat gerichte terreinonderzoeken op deze locaties kunnen plaatsvinden (koppeling met uitdaging 2.1). De informatie die via deze formulieren wordt verzameld, zal worden gedeeld met het Departement Vastgoedregie van de Stad Brussel wanneer dit betrekking heeft op moestuinen die door de Vastgoedregie worden beheerd.

Betrokken diensten:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Beheer van de gegevens uit de onlineformulieren
- Dienst Cartografie en Tekenen
  - Opmaak van een kaart op basis van de verzamelde gegevens
- Dienst Stadsvernieuwing, Departement Vastgoedregie, Departement OPP
  - Integratie van de gegevens uit de inventaris voor de Dienst Klimaat en Stad in Transitie ten behoeve van alle ontwikkelingsprojecten waarbij de aanleg van een moestuin mogelijk is
- Dienst Digitale Transformatie
  - Technische implementatie van de geschikte digitale oplossing

Specifieke uitdaging 2.3: Locaties ter beschikking stellen voor de oprichting van collectieve moestuinen en een duurzaam kader vastleggen voor deze moestuinen

Uitvoering: De Stad Brussel zal, op basis van de geuite interesses, nagaan welke ruimtes ter beschikking kunnen worden gesteld voor de oprichting van moestuinen. Deze dynamiek zal onder meer verlopen via de betrokkenheid van de Dienst Klimaat en Stad in Transitie bij de projectontwikkeling van stadsontwikkelingsprojecten van de Stad Brussel (in nauwe samenwerking met het Departement Vastgoedregie), alsook bij stadsvernieuwingsprojecten (in nauwe samenwerking met de Dienst Stadsvernieuwing en andere betrokken stadsdiensten), om ervoor te zorgen dat de creatie van moestuinen hierin wordt meegenomen.

Sommige moestuinen die zich op terreinen van de Stad Brussel bevinden, zijn momenteel niet onderworpen aan enige vorm van overeenkomst. Om deze gemeenschappelijke teeltruimtes te beschermen, zal de Stad Brussel voor elke moestuin op haar terreinen een overeenkomst afsluiten.

Voor bepaalde burgers op het grondgebied van de Stad Brussel wordt de toegang tot een tuin of de deelname aan een collectieve moestuin belemmerd door economische en/of sociale obstakels. De Stad Brussel zal ervoor zorgen dat het principe van gelijke kansen wordt gewaarborgd, zodat alle burgers toegang hebben tot de door de Stad ter beschikking gestelde moestuinen. Hiertoe zal de Dienst Klimaat en Stad in Transitie een beroep doen op de Dienst Gelijke Kansen, om te garanderen dat mensen van alle achtergronden in deze projecten kunnen deelnemen, zonder dat enig criterium (economische situatie, gender, genderexpressie, seksuele oriëntatie, leeftijd, handicap, sociale of etnische afkomst, enz.) een belemmering vormt voor deelname.

De Dienst Planning en Ontwikkeling zal worden geraadpleegd bij nieuwe moestuinprojecten, hetzij om te bevestigen dat deze coherent zijn met de bestaande planningsinstrumenten voor de betrokken zones, hetzij om ze indien nodig aan te passen.

Voor alle projecten waarbij terreinen ter beschikking worden gesteld voor moestuinen, zal een bodemvervuilingsonderzoek worden uitgevoerd om de concentraties van verontreinigende stoffen op deze terreinen te analyseren, zodat gegarandeerd kan worden dat de consumptie van producten afkomstig van deze teelten geen risico vormt voor de volksgezondheid. Naast de klassieke analyseparameters (zware metalen, koolwaterstoffen, pesticidenresiduen, enz.), moeten deze onderzoeken ook de concentraties van PFAS analyseren.

Betrokken diensten:

• UO Climat et Ville en Transition
  - Coordination générale
  - Gestion du conventionnement (contact avec les potagistes et proposition de conventionnement)

• Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie
  - Beheer van de overeenkomsten (contact met de tuiniers en voorstel van een contract)

• Dienst Cartografie en Tekenen
  - Identificatie van geschikte ruimtes voor de aanleg van moestuinen

• Departement Vastgoedregie
  - Samenwerking bij het integreren van de interesse voor het creëren van moestuinen in de ontwikkelingsfase van nieuwe projecten

• Dienst Stadsvernieuwing & andere betrokken stadsdiensten
  - Samenwerking bij het integreren van de interesse voor het creëren van moestuinen in de ontwikkelingsfase van nieuwe projecten

• Dienst Gelijke Kansen
  - Adviesverlening over de inclusie van doelgroepen die representatief zijn voor de Brusselse diversiteit in de moestuinprojecten

• Dienst Planning en Ontwikkeling
  - Samenwerking bij de identificatie van strategisch interessante locaties voor nieuwe moestuinen

Specifieke uitdaging 2.4:
De ondersteuning van stadsmoestuinen door de Stad Brussel versterken

Uitvoering: De twee bestaande overheidsopdrachten (Technisch en logistiek beheer + Opleidingen) zullen worden verlengd om de tuiniers bij te staan in het beheer van hun moestuinen. Op basis van de ervaringen met deze twee opdrachten in 2022, 2023 en 2024 zullen de ondersteuningsmaatregelen van de Stad Brussel worden verbeterd en versterkt. Een dienstverlener gekozen via een openbare aanbesteding zal een sleutelrol spelen in de technische en logistieke ondersteuning van de tuiniers.

De Stad Brussel zal de projectoproep Klimaat verder versterken voor stadslandbouwprojecten, zodat deze beter aansluit bij de behoeften van de tuiniers.

Deze ondersteuningsinstrumenten zullen regelmatig onder de aandacht worden gebracht bij burgers, tuiniers en andere actoren uit de stadslandbouw via de communicatiekanalen van de Stad Brussel (Brusseleir, website, sociale media).

Betrokken diensten:

• Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Beheer van de aanvragen voor ondersteuning via overheidsopdrachten en opvolging van de dienstverleners
  - Een dienstverlener gekozen via een openbare aanbesteding
  - Technische en logistieke ondersteuning aan tuiniers

• Departement Openbaar Onderwijs & Dienst Jonge Kind
  - Adviesverlening bij interventies in scholen van het Openbaar Onderwijs en in gemeentelijke crèches
  - Doorgeven van interventieaanvragen afkomstig van scholen

Strategie stadslandbouw

Luik 3:
Stadslandbouw in de openbare ruimte

Strategische doelstelling van het Klimaatplan:

De Stad bevordert het gebruik van oppervlakken zoals daken, groene ruimten, bestaande landbouwgrond, tuinen, enz. om agro-ecologie op eigendommen van de Stad en haar grondgebied te stimuleren.

Duurzame productie ontwikkelen

*Hoe zal de **Stad Brussel** deze doelstellingen bereiken?*

- De inventaris van het bomenbestand en de structurering van de gegevensverzameling over aanplantingen zullen toelaten om op lange termijn het fruitbomenbestand op het openbaar domein van het grondgebied van de Stad Brussel te monitoren en in kaart te brengen.

- De uitvoering van het project Vegetable Gardens, gesubsidieerd door Leefmilieu Brussel, zal de integratie van eetbare planten in de openbare ruimte van het Brusselse grondgebied versterken via burgerparticipatie, waarbij burgers instaan voor een gezellige en efficiënte verzorging van deze plaatsen.

Luik 3: Stadslandbouw in de openbare ruimte

Beschrijving

Om stadslandbouw te verzoenen met het openbaar domein, wil de Stad Brussel haar fruitbomenbestand inventariseren en de aanwezigheid van fruitbomen en -struiken in de openbare ruimte onder haar beheer verhogen. Deze doelstellingen binnen de strategie stadslandbouw worden uitgewerkt in complementariteit met het Bomenplan van de Stad.

Specifieke uitdaging 3.1:
Het bomenbestand van de Stad Brussel inventariseren in een cartografische databank, met name voor het monitoren van fruitbomen in de openbare ruimte op sites die eigendom zijn van of beheerd worden door de Stad

Uitvoering: De Dienst Groene Ruimten beschikt over een cartografische inventaris van het bomenbestand op het grondgebied van de Stad. Deze is echter nog niet volledig en wordt niet systematisch bijgewerkt bij gebrek aan een vaste actualisatieprocedure.
De Dienst Groene Ruimten, bijgestaan door de Dienst Klimaat en Stad in transitie en de Dienst Data Management, zal de krachten bundelen om de inventaris te vervolledigen (in het meest haalbare tempo, rekening houdend met de beschikbare financiële - en HR-middelen), deze te integreren in een digitale databank en een geautomatiseerd actualiseringsproces op te zetten, gebaseerd op wijzigingen aangebracht door:
- het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in haar groenzones en langs de gewestwegen),
- de Dienst Groene Ruimten (in de gemeentelijke groenzones en langs gemeentelijke wegen),
- de Dienst Stadsinrichting (bij de herinrichting van gemeentelijke openbare ruimte),
- de Departementen OPP en Vastgoedregie (op hun eigendommen).

De gegevenscategorieën waarop de databank gebaseerd moet zijn en waarin gefilterd moet kunnen worden, zijn minimaal die vermeld in de «Cartografische studie van het bomenbestand van de Stad Brussel en evaluatie van het koolstofopslagpotentieel», besteld door de Stad in 2022.

Deze databank zal onder meer het mogelijk maken om het fruitbomenbestand te monitoren en in kaart te brengen. Elke nieuwe aanplanting van een fruitboom of fruitstruik zal hierin worden geregistreerd.

De betrokken diensten (Stadsinrichting, Groene Ruimten, Klimaat en Stad in Transitie) zullen gezamenlijk een gedragscode opstellen voor de aanplanting van fruitbomen in de openbare ruimte, om zo een helder kader en een duidelijke visie te garanderen met betrekking tot soorten, locaties en voorwaarden.

Betrokken diensten:

- Dienst Groene Ruimten (binnen de grenzen van de beschikbare capaciteit)
  - Analyse van de bestaande inventaris en inschatting van de benodigde middelen voor vervolledigiging;
  - Deelname aan de vervolledigiging van de inventaris en opstelling van een (automatisch of minstens regelmatig) actualisatieproces
  - Systematische aanvulling van de voor de dienst voorziene velden in de databank «inventaris»
  - Medewerking aan de opstelling van een gedragscode voor fruitbomen in de openbare ruimte

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Deelname (coördinatie, financiering, ondersteuning bij opmaak bestek, andere) aan de vervolledigiging van de inventaris van het bomenbestand
  - Medewerking aan de gedragscode

- Dienst Stadsaanleg
  - Medewerking aan de gedragscode
  - Systematische aanvulling van de voor de dienst voorziene velden in de databank «inventaris bomenbestand»

- Dienst Data Management

- Kwaliteitscontrole van de bestaande databank (velden, formaten, enz.)
  - Coördinatie van de ontwikkeling van een actualisatieproces met betrokkenheid van alle stakeholders

- Dienst Cartografie en Tekenen
  - Creatie van een specifieke kaartlaag "fruitbomenbestand" die kan worden gecombineerd met lagen "landbouwpatrimonium" en "moestuinpatrimonium"

- Departement OPP
  - Delen van de lijst met beheerdiensten van gemeentelijke sites met fruitbomenbestand

- Departement Vastgoedregie
  - Systematische aanvulling van de voor de dienst voorziene velden in de databank «inventaris bomenbestand»

- Directie Sport, Jeugd
  - Systematische aanvulling van de voor de dienst voorziene velden in de databank «inventaris bomenbestand»

Specifieke uitdaging 3.2: De aanplant van fruitbomen en -struiken in de openbare ruimte bevorderen

Uitvoering: Het project Vegetable Gardens, gesubsidieerd door Leefmilieu Brussel, draagt bij aan de realisatie van deze ambitie via de uitvoering van een overheidsopdracht over twee jaar die tot doel heeft om burgercollectieven te begeleiden bij het beheer van boomgaarden in de openbare ruimte. Dankzij deze burgerparticipatie kunnen inwoners van de betrokken wijken genieten van fruit dat beschikbaar is in de openbare ruimte, terwijl ze worden ondersteund door een gespecialiseerde dienstverlener.

Naast het burgerbeheer van bestaande boomgaarden, zullen nieuwe fruitboomaanplantingen worden uitgevoerd. De geplande aanplantingen zullen rekening houden met een aantal beperkingen:
- Aanplantingen die een hoge technische deskundigheid en regelmatig onderhoud vereisen, zullen worden vermeden;
- Aanplantingen van fruitbomen zullen worden geconcentreerd in specifieke zones om het onderhoud door de Dienst Groene Ruimten te optimaliseren;
- Aanplantingen van fruitbomen langs de openbare weg zullen beperkt blijven tot specifieke soorten (bijvoorbeeld hazelaars) om hinder te vermijden;
- De aanplantingen zullen rekening houden met de beperkingen verbonden aan geklasseerde groenzones;
- Aanplantingen in verhard openbaar domein zullen zich beperken tot fruitstruiken.

Naast het loutere doel om het aantal aanplantingen te verhogen, zal bij de uitvoering van deze ambitie ook een reflectie plaatsvinden over de keuze van boomsoorten, afhankelijk van de kwaliteit van de betrokken bodem en met inachtneming van de evoluties als gevolg van de klimaatverandering. Er zal bijzondere aandacht worden besteed aan de benodigde watervoorraden voor een goed beheer van deze aanplantingen.

Deze ambitie zal worden uitgevoerd door de Dienst Groene Ruimten van de Stad Brussel, terwijl de dienst Klimaat en Stad in Transitie verantwoordelijk zal zijn voor de monitoring van de aanplantgegevens.

Deze specifieke uitdaging draagt bij aan de strategische doelstelling uit het Klimaatplan: "De Stad bevordert het gebruik van oppervlakken zoals daken, groene ruimten, bestaande landbouwgrond, tuinen, enz. om agro-ecologie op eigendommen van de Stad en haar grondgebied te stimuleren."

Betrokken diensten:

- Dienst Groene Ruimten
  - Verhoging van het aantal eetbare beplantingen op het grondgebied van de Stad Brussel

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Beheer van de subsidie Vegetable Gardens en opvolging voor Leefmilieu Brussel
  - Ondersteuning bij de documentatie over de inplanting van deze beplantingen in de stad
  - Monitoring van de gegevens met betrekking tot het project

Strategie stadslandbouw

Luik 4:
Sensibilisering rond de uitdagingen van stadslandbouw

Luik 4: Sensibilisering rond de uitdagingen van stadslandbouw

Specifieke uitdaging 4.1:
Stadslandbouw in de private ruimte

Uitvoering: De Stad Brussel zal haar inwoners sensibiliseren over het belang en de technieken van thuis tuinieren. De interesse van Brusselaars om fruit en groenten te kweken in hun woonomgeving neemt toe, maar gaat niet altijd gepaard met voldoende kennis om deze ambities te realiseren. Via gerichte sensibiliseringsacties kan de Stad Brussel de inwoners begeleiden bij hun project.

Betrokken diensten:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie
  - Organisatie van sensibiliseringsacties

Specifieke uitdaging 4.2:
Sensibilisering rond beroepen in de tuinbouw en groenteteelt

Uitvoering: De ontwikkeling van stadslandbouw in de stad (vooral in de openbare ruimte) vereist voldoende en gekwalificeerde arbeidskrachten van tuinier(ster)s om deze beplantingen te onderhouden. Het beroep van tuinier is echter niet langer voldoende bekend, wat aanzienlijke uitdagingen veroorzaakt bij het werven van personeel. Deze vaststelling van de Dienst Groene Ruimten wordt gedeeld door andere gemeenten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De Stad Brussel zal overleg plegen met de gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Leefmilieu Brussel om te reflecteren over een communicatiecampagne gericht op jongeren, met het oog op het vergroten van de aantrekkelijkheid van beroepen in de tuinbouw en groenteteelt.

Deze acties zullen worden uitgevoerd in samenwerking met de Mission locale pour l'emploi de Bruxelles-Ville en het OCMW van de Stad Brussel, die opleidingen aanbieden voor arbeidsinschakeling.

Betrokken diensten:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Co-coördinatie

- Dienst Groene Ruimten
  - Co-coördinatie

- Mission locale pour l'emploi de Bruxelles-Ville

- OCMW van de Stad Brussel

Strategie stadslandbouw

Luik 5:

Governance en aansturing van de strategie (transversaal)

Luik 5: Governance en aansturing van de strategie *(transversaal)*

Transversale uitdaging 5.1:
Een uniek loket creëren voor de ondersteuning van stadslandbouw door de Stad Brussel

Uitvoering: Via het online platform MyBXL zullen burgers de volgende aanvragen kunnen indienen:

- Een beroep doen op ondersteuningsmechanismen voor moestuiniers (SU 2.3);
- Hun interesse kenbaar maken voor de oprichting van een moestuin in hun wijk (SU 2.4);
- Hun interesse kenbaar maken om zich aan te sluiten bij een bestaande moestuin (SU 2.4).

Als aanvulling op het MyBXL-platform voor aanvragen van burgers, zal op de website van de Stad Brussel (rubriek "Klimaat") een formulier beschikbaar zijn rond professionele landbouw. Tuinbouwers zullen via dit formulier hun wens kunnen uitdrukken om landbouwgrond te exploiteren op het grondgebied van de Stad Brussel..

Betrokken diensten:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie

- ICT-verantwoordelijke Departement Stadsontwikkeling & PMO
  - Ondersteuning bij de creatie van de aanvraagformulieren

- I-City
  - Ontwikkeling van de MyBXL-formulieren

Transversale uitdaging 5.2:
Een overleg- en cocreatieplatform opzetten met de partners van het grondgebied (in het kader van de stuurgroep van het Klimaatplan van de Stad Brussel)

Uitvoering: Om de doelstellingen van de strategie te behalen, mobiliseert de Stad Brussel een rijk en dynamisch ecosysteem van professionele, academische, verenigings- of institutionele actoren die zich inzetten voor de ontwikkeling van stadslandbouw op haar grondgebied. La Ferme Nos Pilifs, de Boerderij van het Maximiliaanpark, de Facilitator Stadslandbouw van Leefmilieu Brussel, Terre en Vue, Skyfarms, Le Début des Haricots, De Brusselse Keukens, Le Courtileke, Atelier Groot Eiland, FedeAU, het netwerk van moestuingidsen, het ULB Agroecology Lab zijn enkele van de actoren die, op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, bijdragen aan de uitvoering van de Good Food 2.0-strategie.

Om deze betrokkenheid te formaliseren, zal de Stad Brussel jaarlijks een overlegmoment organiseren met al deze partners om informatie te delen over de lopende projecten op het grondgebied en om de uitvoering van deze strategie stadslandbouw te toetsen en bij te sturen. Deze betrokkenheid van actoren zal, zodra de structuur operationeel is, kunnen plaatsvinden binnen het kader van de stuurgroep van het Klimaatplan (luik Voeding/ Landbouw).

Betrokken diensten:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie
  - Algemene coördinatie

- Actoren van het Brusselse landbouwecosysteem

- Stuurgroep van het Klimaatplan

- Leefmilieu Brussel

Transversale uitdaging 5.3:
Synergieën creëren met andere publieke organisaties zoals het OCMW van de Stad Brussel en de OVM's ter ondersteuning van duurzame professionele landbouw en moestuinen

Uitvoering: Publieke organisaties die aanwezig zijn op het grondgebied van de Stad Brussel, voor zover zij de ambities van de Stad op het vlak van stadslandbouw delen, kunnen deelnemen aan een dialoog met de Stad om:

Ervaringen te delen die binnen deze organisaties zijn opgedaan;

Indien mogelijk en wenselijk, middelen en expertise onderling te delen en te bundelen.

Het OCMW van de Stad Brussel zal in eerste instantie worden gevraagd om de inventarissen van landbouwgronden en ervaringen met de coördinatie van landbouwprojecten te delen. In het kader van het synergieprogramma tussen de Stad Brussel en het OCMW zullen beide instellingen hun processen kunnen harmoniseren en gezamenlijk beheren.

In tweede instantie kunnen gezamenlijke projecten worden opgezet voor het ter beschikking stellen van publieke terreinen voor duurzame landbouwactiviteiten ten gunste van de Brusselaars. Deze projecten kunnen onder meer bijdragen aan SU 1.2, om de bevoorrading van De Brusselse Keukens te verduurzamen.

Ook de OVM's actief op het Brusselse grondgebied zullen worden aangesproken om elk project voor de ontwikkeling van moestuinen te ondersteunen.

De gegevens over de moestuinen op de sites van de OVM's en andere publieke organisaties zullen worden geïntegreerd in de exhaustieve inventaris van de Stad Brussel (SU 2.1).

Betrokken diensten:

- Dienst Klimaat en Stad in Transitie

- Publieke organisaties aanwezig op het grondgebied van de Stad Brussel

- OCMW van de Stad Brussel

- OVM's

BIJLAGE 1: VERDELING VAN DE UITDAGINGEN OVER DE DIENSTEN EN BIJDRAGE AAN DE DOELSTELLINGEN VAN HET KLIMAATPLAN

SPECIFIEKE EN TRANSVERSALE UITDAGINGEN VAN DE STRATEGIE STADSLANDBOUW	BIJDRAGE AAN DE DOELSTELLINGEN VAN HET KLIMAATPLAN	BETROKKEN DIENSTEN EN ORGANISATIES
SU 1.1	Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1	Dienst Klimaat en Stad in Transitie Dienst Cartografie en Tekenen & Dienst Planning en Ontwikkeling Dienst Topografie & Expertise Departement Vastgoedregie OCMW van de Stad Brussel
SU 1.2	Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1	Dienst Klimaat en Stad in Transitie Departement OPP Dienst Groene Ruimten De Brusselse Keukens Departement Openbaar Onderwijs & Dienst Jonge Kind
SU 1.3	Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1	Dienst Klimaat en Stad in Transitie Dienst Cartografie en Tekenen & Dienst Planning Dienst Topografie & Expertise Departement OPP Departement Openbaar Onderwijs
SU 2.1	Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1	Dienst Klimaat en Stad in Transitie Dienst Cartografie en Tekenen Departement Vastgoedregie Dienst Data Management
SU 2.2	Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1	Dienst Klimaat en Stad in Transitie Dienst Cartografie en Tekenen Departement Vastgoedregie Dienst Stadsvernieuwing (of andere betrokken dienst) Dienst Digitale Transformatie
SU 2.3	Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1	Dienst Klimaat en Stad in Transitie Dienst Cartografie en Tekenen Dienst Gelijke Kansen Dienst Stadsvernieuwing (of andere betrokken dienst)

SU 2.4	**Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1**	**Dienst Klimaat en Stad in Transitie** **Departement Openbaar Onderwijs** **Een dienstverlener gekozen via een openbare aanbesteding** **Dienst Jonge Kind**
SU 3.1	**Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1**	**Dienst Groene Ruimten** **Dienst Cartografie en Tekenen** **Dienst Data Management** **Dienst Stadsaanleg** **Departement Vastgoedregie** **Departement OPP**
SU 3.2	**Klimaatplan: Deel Voeding doelstellingen 1**	**Dienst Groene Ruimten** **Dienst Klimaat en Stad in Transitie**
SU 4.1		**Dienst Klimaat en Stad in Transitie**
SU 4.2		**Dienst Groene Ruimten** **Dienst Klimaat en Stad in Transitie** **Mission Locale pour l'Emploi de Bruxelles-Ville** **OCMW van de Stad Brussel**
TU 5.1		**Dienst Klimaat en Stad in Transitie** **ICT-verantwoordelijke Departement Stadsontwikkeling** **I-City**
TU 5.2		**Dienst Klimaat en Stad in Transitie** **Actoren van het Brusselse landbouwecosysteem** **Stuurgroep Klimaatplan** **Leefmilieu Brussel**
TU 5.3		**Dienst Klimaat en Stad in Transitie** **OVM's** **OCMW van de Stad Brussel** **Andere niet-gemeentelijke publieke organisaties aanwezig op het grondgebied van de Stad Brussel (CityDev, MIVB, enz.)**

WE ARE BXL